

Léčba závislosti na tabáku

Tobacco Dependence Treatment

Šebestová M., Jakubičková B., Skříčková J.

Centrum pro léčbu závislosti na tabáku, Klinika nemocí plicních a tuberkulózy LF MU a FN Brno

Souhrn

Východiska: Nikotin je vysoce návyková látka, která má dlouhotrvající účinky na somatický a nervový systém člověka. Závislost na tabáku je onemocněním chronického charakteru, které vyžaduje intenzivní a komplexní léčbu, při které je nutno zaměřit se na obě složky závislosti, a to jak psychickou, tak fyzickou. Je to onemocnění s vysokou tendencí k relapsu, i proto je jeho léčba dlouhodobá a vyžaduje velké odhodlání a motivaci ze strany pacienta. **Soubor pacientů a metodika:** Zaměřili jsme se na retrospektivní zhodnocení činnosti Centra léčby závislosti na tabáku za poslední tři roky (2010, 2011, 2012). Úspěšnost léčby hodnotíme s odstupem jednoho roku (proto úspěšnost za rok 2012 nyní ještě nelze hodnotit). **Výsledky:** V roce 2010 bylo v Centru léčby závislosti na tabáku FN Brno vyšetřeno 57 nových pacientů, z toho 34 mužů a 23 žen. Průměrný věk pacientů byl 42,3 roku. Léčba byla úspěšná u 15 pacientů (26,3 %). V roce 2011 navštívilo naše centrum 40 nových pacientů, z toho 23 mužů a 17 žen. Průměrný věk pacientů byl 45 let. Léčba byla úspěšná u 13 (32,5 %) pacientů. V roce 2012 bylo vyšetřeno 50 nových pacientů, z toho 15 žen a 35 mužů. Průměrný věk 44,4 roku. Úspěšnost léčby je nutno hodnotit s odstupem roku, proto tento výsledek nyní ještě nemáme k dispozici. **Závěr:** Léčba závislosti na tabáku je důležitou součástí prevence kardiovaskulárních, plicních i onkologických onemocnění. V posledních třech letech naši ambulanci navštívilo celkem 147 nových pacientů s odhodláním přestat kouřit. Průměrný věk pacientů v našem souboru byl 43,9 roku, kdy je závislost často již plně rozvinutá. Do budoucna je nutno zaměřit prevenci zejména na nižší věkové kategorie, kde závislost obecně vzniká.

Klíčová slova

poruchy vyvolané užíváním tabáku – odvykání užívání tabáku – prevence a kontrola

Summary

Background: Nicotine is a highly addictive drug with long-term effects on somatic and nervous systems of an individual. The tobacco dependence is a chronic disease which requires an intensive and complex treatment. The treatment should be focused on physical as well as psychological dependence. Nicotine dependence is a disease with a high relapse tendency, therefore requiring long-term therapy as well as patient's determination and motivation. **Patients and Methods:** We have focused on evaluation of results of our tobacco dependence center over previous 3 years (2010, 2011, 2012). The treatment success is evaluated one year after the first visit at the center (therefore the results for 2012 are not yet available). **Results:** In 2010, 57 new patients visited our tobacco dependence center (34 men and 23 women); the average age of the patients was 42.3 years. The treatment was successful in 15 out of 57 patients (26.3%). In 2011, 40 new patients (23 men and 17 women) visited the center; the average age was 45 years. The treatment was successful in 13 out of 40 patients (32.5%). In 2012, 50 new patients visited the center, the average age of the patients was 44.4 years. As the success of the treatment is evaluated in yearly intervals, the results for 2012 are not yet available. **Conclusion:** Treatment of nicotine dependence is essential for the prevention of cardiovascular, pulmonary and oncological diseases. In previous 3 years, 147 new patients visited our tobacco dependence center. The average age of patients coming to the center in order to start treatment was 43.9 years, and their nicotine dependence was fully developed. In the future, we would like to focus on younger age groups, where in general the onset of the dependence is very frequent.

Key words

tobacco use disorder – tobacco use cessation – prevention and control

Autoři deklarují, že v souvislosti s předmětem studie nemají žádné komerční zájmy.

The authors declare they have no potential conflicts of interest concerning drugs, products, or services used in the study.

Redakční rada potvrzuje, že rukopis práce splnil ICMJE kritéria pro publikace zasílané do biomedicínských časopisů.

The Editorial Board declares that the manuscript met the ICMJE "uniform requirements" for biomedical papers.

MUDr. Marianna Šebestová

Centrum pro léčbu závislosti
na tabáku

Klinika nemocí plicních a tuberkulózy

LF MU a FN Brno

Jihlavská 20

625 00 Brno

e-mail:

marianna.sebestova@fnbrno.cz

Obdrženo/Submitted: 16. 4. 2013

Přijato/Accepted: 29. 4. 2013

Východiska

Nikotin je vysoce návyková látka, která má dlouhotrvající účinky na somatický a nervový systém člověka. Závislost na tabáku je onemocněním chronického charakteru, které vyžaduje intenzivní a komplexní léčbu, při které je nutno zaměřit se na obě složky závislosti, a to jak psychickou, tak fyzickou závislost. V současné době je kromě jiných metod k dispozici i farmakologická léčba závislosti, která pomáhá léčit závislost a zmírňuje abstinenční příznaky. Neméně důležité jsou behaviorální intervence a podpora, které mohou zvýšit úspěšnost farmakologické terapie. Závislost na tabáku je onemocněním s vysokou tendencí k relapsu, i proto je jeho léčba dlouhodobá a vyžaduje velké odhodlání a motivaci ze strany pacienta.

Podle údajů World Health Organization (WHO) na světě pravidelně kouří asi dvě miliardy lidí. Na přímé následky kouření tabáku zemře ročně asi pět miliónů lidí. V následujících dvou desetiletích se předpokládá, že na přímé následky kouření zemře osm miliónů lidí (80% z toho v rozvojových zemích) [1]. V české populaci podle údajů Ústavu zdravotnických informací a statistiky (ÚZIS) z roku 2011 je 24,5% denních kuřáků (30% muži, 19% ženy) a 7,5% příležitostných kuřáků [2].

Centrum léčby závislosti na tabáku vzniklo na Klinice nemocí plicních a tuberkulózy LF MU a FN Brno v roce 2005. Jeho úlohou je diagnostika a léčba závislosti na tabáku, edukace laické veřejnosti a odborné poradenství. V centru pracuje několik zaškolených lékařů a sester. K pacientům přistupujeme individuálně a naší společnou snahou je nabízet pacientům nevhodnější způsob léčby na základě typu závislosti a individuálních potřeb pacienta.

Terapie v našem centru probíhá formou 5–6 sezení během jednoho roku. Při prvním sezení s pacientem odebereme anamnézu, ohodnotíme motivaci pacienta přestat kouřit a stupeň závislosti. Doporučíme léčbu, naplánujeme kontroly, při kterých sledujeme průběh a úspěšnost terapie, hodnotíme míru abstinenčních příznaků. Následně upravujeme zavedenou léčbu nebo v ní pokračujeme. Při prvním vyšetření taky provádíme základní spirometrické vyšetření

k zjištění, zda již u pacienta není rozvinutá ventilační porucha. V případě zjištění ventilační poruchy pacienta odesíláme na plicní vyšetření. V tomto případě je zanechání kouření ještě důležitější.

Moderní léčba závislosti na tabáku je komplexní, zaměřená na obě složky závislosti, psychickou i fyzickou. Léčbu rozdělujeme na farmakologickou a nefarmakologickou. Farmakologická léčba využívá preparáty, které pomáhají léčit závislost a zároveň zmírňují abstinenční příznaky. Náhradní nikotinová terapie (NNT) poskytuje substituci nikotinu v několika formách (náplast, žvýkačka, pastilka, inhalátor). Další preparáty, které se v rámci farmakologické léčby používají, snižují chuť na cigarety a pomáhají zmírnit abstinenční příznaky – bupropion (atypické antidepresivum), nortriptylin (tricyklické antidepresivum), vareniklin (parciální antagonist nikotinových receptorů v mozku), který kromě již uvedených účinků způsobuje taky změnu chuti cigarety, pokud pacient během léčby kouří [3].

Nefarmakologická léčba probíhá formou behaviorální intervence, motivace a podpory pacienta. Krátká intervence může probíhat v ambulanci praktického lékaře, specialisty nebo jiného zdravotnického personálu. Konzultace specialisty v oblasti odvykání probíhá ve specializovaných centrech léčby závislosti na tabáku [4].

Soubor pacientů a metodika

Zaměřily jsme se na retrospektivní zhodnocení činnosti Centra léčby závislosti na tabáku za poslední tři roky (2010, 2011, 2012). Úspěšnost léčby hodnotíme s odstupem jednoho roku (proto úspěšnost za rok 2012 nyní ještě nelze hodnotit). Po roku byli pacienti telefonicky kontaktováni s dotazem na úspěšnost léčby.

Výsledky

V roce 2010 bylo v Centru léčby závislosti na tabáku FN Brno vyšetřeno 57 nových pacientů, z toho 34 mužů a 23 žen. Průměrný věk pacientů byl 42,3 roku. U 30% pacientů byla při vstupním spirometrickém vyšetření nově prokázána ventilační porucha. Léčba byla úspěšná u 15 pacientů (26,3%). Ze skupiny úspěšně léčených pacientů 10 pacientů

(66,7%) užívalo vareniklin, 4 pacienti (26,6%) měli náhradní nikotinovou léčbu. U jednoho pacienta byla kombinace terapie vareniklin + Paipo (aromatický inhalátor).

V roce 2011 navštívilo naše centrum 40 nových pacientů, z toho 23 mužů a 17 žen. Průměrný věk pacientů byl 45 let. U 12,5% pacientů byla při vstupním spirometrickém vyšetření nově zjištěna ventilační porucha. Léčba byla úspěšná u 13 (32,5%) pacientů. Ze skupiny úspěšně léčených pacientů se 7 (53,8%) léčilo vareniklinem, 5 pacientů (38,5%) používalo náhradní nikotinovou terapii, jedna pacientka byla v léčbě úspěšná bez farmakologické podpory.

V roce 2012 bylo vyšetřeno 50 nových pacientů, z toho 15 žen a 35 mužů. Průměrný věk 44,4 roku. Ventilační porucha byla při vstupním spirometrickém vyšetření zjištěna nově u 10% pacientů. Úspěšnost léčby je nutno hodnotit s odstupem roku, proto tento výsledek nyní ještě nemáme k dispozici.

Závěr

Léčba závislosti na tabáku je důležitou součástí prevence kardiovaskulárních, plicních i onkologických onemocnění. V posledních třech letech naši ambulanci navštívilo celkem 147 nových pacientů s odhodláním přestat kouřit. Výsledky našeho centra jsou pro nás velkou motivací k další práci. Úspěšná léčba závislosti je výhrou nejen pro samotného pacienta, ale i pro jeho okolí. Průměrný věk pacientů v našem souboru byl 43,9 roku, kdy je závislost často již plně rozvinutá. Do budoucna je nutno zaměřit prevenci zejména na nižší věkové kategorie, kde závislost obecně vzniká.

Literatura

1. Whqlibdoc.who.int [homepage on the Internet]. WHO Global Report: Mortality Attributable to Tobacco. c2011 [updated 2011 Dec; cited 2013 Feb 20]. Available from: <http://whqlibdoc.who.int>.
2. ÚZIS ČR [internetová stránka]. Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR. Evropské výběrové šetření o zdravotním stavu v ČR – EHIS CR (Kouření a vystavení tabákovému kouři). Česká republika; c2011 [aktualizováno 12. ledna 2011; citováno 20. února 2013]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz>.
3. Králíková E, Býma S, Cífková S et al. Doporučení pro léčbu závislosti na tabáku. *Cas Lek Cesk* 2005; 144(5): 327–333.
4. Leone FT, Evers-Casey S. Behavioral intervention in tobacco dependence. *Prim Care* 2009; 36(3): 489–507.